

het vijfde gewas

foto's reyer boxem

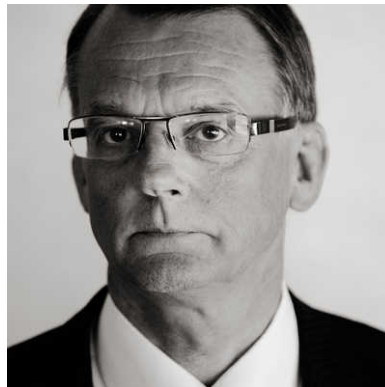
Nieuw Buinen.
reyer boxem

Protestbord bij Gasselternijveen.
reyer boxem

reyer boxem

reyer boxem

In de Drentse Veenkoloniën moeten vijftig grote windmolens worden gebouwd. Kolossen van 200 meter hoog. Het vlakke voormalige veengebied zal van een grootschalig akkerbouwgebied veranderen in een energielandschap. Nergens in Nederland is het verzet tegen windplannen zo groot als hier. De discussie splitst gemeenschappen. Trouw trok wekenlang door de Veenkoloniën en sprak met boeren, actievoerders, bewoners, ondernemers en bestuurders over een windplan dat op een mislukking afkoerst. Deel 1 van een serie.

JOOP BOUMA

Harbert ten Have, windboer in de Veenkoloniën, zucht eens. De vraag was: gaat er nog wat terecht komen van de energietransitie als iedereen het met elkaar oneens blijft over wind op land? "Nee, zo wordt het nooit wat." Als grondeigenaar-met-windmolenplannen weet de landbouwer dat hij de schijn tegen heeft. Windboeren zijn zakkenvullers, klinkt het: 'Die zitten de hele dag op hun tractor na te denken hoe ze nóg meer geld kunnen verdienen'.

Ten Have is een van de voormannen van de groep boeren die 50 windmolens van

megaformaat wil neerzetten in de Drentse Veenkoloniën. Vijftig joekels in een vlak gebied waar een appartementenflat in Stadskanaal van 60 meter hoog geldt als hoogbouw. Harbert ten Have is de drijvende kracht achter een windplan dat inmiddels bijna vier jaar zorgt voor heftige debatten, stevige ruzies, felle tegenstand, bestuurlijke obstructie én een geval van sabotage.

Het plan om grote windmolens in de Veenkoloniën te bouwen, levert spanningen op in buurtverenigingen, lees-, kaart- en biljartclubs, zet burens tegen elkaar op, zorgt ervoor dat vrienden elkaars verjaardagen mijden en berooft middenstanders van klanten. Er zijn mensen die op zondag niet meer naar hun kerk gaan om niet te worden geconfronteerd met windboeren. In buurtwerkjargon: de sociale cohesie in de Veenkoloniën brokkelt af.

"Ik heb er zelf niet zo veel last van, want ik kan iedereen in de ogen kijken. Maar ik vind het vooral erg voor mijn vrouw", zegt een van de windboeren, Henk Eissen. Het winddebat raakt bewoners én initiatiefnemers in de persoonlijke sfeer. Eissen heeft een gemengd bedrijf in Gasselterboerenveenschemond, met krap 40 inwoners zowat het kleinste gehucht van Nederland mét de langste aaneengeschreven naam. "Ze noemen ons bedriegers, landverraders en hufters. Dat doet zeer." De tegenstanders spelen op de man, aldus Ten Have.

Ambtenaar wordt boer

Zijn ouders hadden een boerenbedrijf van 48 hectare in Eerste Exloërmond, hartje Veenkoloniën. Na de agrarische opleiding ging Ten Have werken bij zijn vader op de boerderij, maar het bedrijf was te klein voor twee gezinnen. Hij koos voor een

carrière als ambtenaar. Hij werkte onder meer jarenlang bij de voormalige inspectiedienst van het ministerie van landbouw en visserij in Den Haag, hield toezicht op de Nederlandse zeevisserij. Hoewel hij officieel nog op de Noord-Veluwe woont, nam Ten Have tien jaar terug het akkerbouwbedrijf van zijn ouders over.

Hij verbouwt zetmeelaardappelen, suikerbieten, uien en cichorei, een groente die nauw verwant is aan witlof en andijvie. Zijn 48 hectare is anno 2016 niet genoeg voor een florerend akkerbouwbedrijf. Mede daarom lonkt hij naar een vijfde gewas: windmolens, één keer planten, meteen volgroeid, bestand tegen weer én vooral wind. Ze doen het altijd als het maar waait en leveren een gegarandeerde en betrouwbare oogst: elektriciteit. Kassa voor de boer. "Met windenergie heeft mijn bedrijf toekomstperspectief", zegt de agrariër. Leve de wind.

Wás het maar zo simpel.

De windmolens leveren de boeren tienduizenden euro's per jaar op. Die extra inkomsten zijn meer dan welkom. Door hervormingen van het Europese beleid worden de landbouwsubsidies met ruim 400 euro per hectare gekort. De boeren zeggen dat ze ook omwonenden laten meeprofiteren. De opbrengst van een van de molens is voor de gemeenschap, is het plan. Maar in de Veenkoloniën loopt vooralsnog bijna niemand warm voor deelneming in het windproject, bleek uit een peiling. Daarvoor is er te veel gebeurd.

Harbert ten Have heeft lef. Hij staat pal voor zijn project. Toen krap twee jaar terug in het Drentse Bareveld een informatieavond van de rijksoverheid werd gegijzeld door ziedende actievoerders, stond Ten Have onverzettelijk en in alle rust een boze menigte te woord. De ophef onder de bewoners destijds was te begrijpen. Het was voor velen van hen op die elfde september 2014 voor het eerst dat ze echte, inhoudelijke informatie kregen over de windplannen, al

zegt Ten Have dat er sinds 2010 informatieavonden zijn belegd en krantenartikelen verschenen. Wat de omwonenden in 2014 zagen, beviel niet. Vijftig windkolossen in hún vlakke Veenkoloniën - dat moest voorkomen worden.

Vijf jaar eerder al waren de eerste contouren van het plan uitgebroed in een schuurtje achter de boerderij van landbouwer Jakob Speelman in Eerste Exloërmond. Ergens in 2009 had Ten Have collega-boeren bijeengeroepen om eens te praten over een eigen windplan. Het waren stuk voor stuk boeren met grondposities, dat wil zeggen, ze hadden zeggenschap over eigen grond. Een welkom geschenk voor de rijksoverheid, die rechtsreeks zaken kon doen met de boeren. Mooi makkelijk.

De omwonenden? Dat was van latere zorg. Rond die eerste besprekingen kregen de windboeren na een stevige lobby de provincie Drenthe zo ver dat de Veenkoloniën werden aangewezen als zoekgebied voor windenergie. Het was de eerste bestuurlijke hobbel die ze succesvol namen. De aanwijzing was voor projectontwikkelaars het sein om boeren over te halen hun land tegen riant vergoedingen beschikbaar te stellen voor windmolens.

De veenkoloniale boeren wilden in de eerste plaats die projectontwikkelaars buitenspel zetten. Ten Have: "Wij dachten, wat zij kunnen, kunnen wij ook. Waarom zouden we er niet voor zorgen dat het geld, de opbrengst van wind, ook werkelijk ten goede komt aan onze eigen regio? Als we met projectontwikkelaars in zee zouden gaan, zouden de winsten immers wegvloeien uit het gebied." Ze verjoegen projectontwikkelaars van de winderige vlakke in oostelijk Drenthe, hoewel er één bleef: Raedthuys. De windontwikkelaar uit Twente was al met een ander groepje boeren tot overeenstemming gekomen en liet zich niet meer wegsturen.

De 'kantine' achter het bedrijf van

boer Jakob Speelman werd het clubhuis voor wat DEE zou gaan heten, de besloten vennootschap Duurzame Energieproductie Exloërmond. Terwijl de koffie pruttelde en het gevelkacheltje snorde, maakten ze hun plan voor het vlakke veen. Er waren perioden dat ze daar wekelijks bij elkaar zaten na het werk op het land.

Omwonenden, zelfs naaste burens, wisten van niks.

Henk Eissen, windboer uit Gasselternijveenschemond, is eerlijk over het collectieve zwijgen in die beginfase. "We dachten, we moeten dit een tijdje binnenskamers houden, zodat we eerst onderling tot afspraken konden komen. Maar een boer heeft de uitnodigingsbrief voor ons overleg in het dorp verspreid. En toen was het gebeurd. De beer was los." Daarna is het niet meer rustig geweest in de Veenkoloniën.

De initiatiefnemers hadden geen enkele praktijkervaring met een grootschalig windproject. Het ging om megaturbines van minstens 3 megawatt, tot 200 meter tiphoogte, enorme kolossen, vijftig Euromasten. De club van Ten Have wil er zeventien (van de uiteindelijke vijftig) bouwen, een investering van 90 miljoen. "Het ging om zoveel geld, we dachten aanvankelijk, dit gaat ons niet lukken. Maar inmiddels weten we dat ons plan deugt."

Dat de weerstand zo massief zou zijn in de Veenkoloniën, dát had geen windboer voorzien. De oppositie kreeg een extra impuls toen het kabinet in 2010 bekendmaakte dat de rijkscoördinatie-regeling (RCR) zou worden toegepast voor het grootschalige windplan. Dat gebeurde op aandringen van de Tweede Kamer. De wet biedt die mogelijkheid bij projecten van nationaal belang. Met de RCR kon het Rijk de besluitvorming en de procedure naar zich toetrekken. Gemeenten en provincies hadden het nakijken. Ten Have had het plan van zijn DEE in 2009 al aangemeld bij het Rijk. Later

kwamen de andere twee boeren-initiatieven in de regio erbij. Zo werden drie windprojecten onder de RCR gebundeld tot één groot project.

Tegenwind Veenkoloniën

De beslissing om van drie losstaande projecten er één te maken en onder de de RCR te brengen, viel helemaal verkeerd. Tegenstanders meenden dat er een trucje was uitgehaald, om het lokaal bestuur buitenspel te plaatsen.

In een van de betrokken gemeenten, in Borger-Odoorn, werd in dat jaar 2010 Platform Storm opgericht, de eerste actiegroep - meteen ook de meest militante. Daarna volgde Tegenwind N33, tegen een windpark in de Groninger Veenkoloniën, nabij het plaatsje Meeden. In 2011 kwam Tegenwind Hunzedal in de gemeente Aa en Hunze van de grond. Gevolgd door WindNee, tegen het windpark Boerveen, dat inmiddels is opgenomen in het plan voor het grote windpark in de Veenkoloniën. Eind 2012 werden de vier actiegroepen in de Veenkoloniën onder één organisatie gebracht, Tegenwind Veenkoloniën.

Ondernemer Jan Nieboer, eigenaar van een administratie- en advieskantoor in Nieuw-Buinen, is voorzitter van Tegenwind Veenkoloniën. Nieboer is tegelijk voorzitter van de 250 leden tellende ondernemersvereniging Kanaalstreek, twee functies die niet soepel te verenigen zijn. De actiegroep is faliekant en furieus tegen het windmolenplan - Nieboer zelf ook - maar de ondernemersvereniging moet gematigd en neutraal optreden - en dat is niet de sterkste kant van Nieboer.

De actievoerder annex ondernemersvoorzitter wordt gehaat door de windboeren, omdat hij flink tekeer kan gaan in de media. In zijn vereniging rommelt het inmiddels. Twee accountantskantoren met veel

boeren als klant en de notaris in Stadskanaal hebben hun lidmaatschap opgezegd. Vanwege de standpunten over windenergie.

Nieboer zelf blijft laconiek onder de kritiek. "Ik heb recht van spreken, ik woon sinds 1985 in Tweede Exloërmond en ben geboren in Valthersmond. Dus een echte Veenkoloniaal. Ze hebben me gevraagd voor Tegenwind Veenkoloniën omdat ik communicatief vaardig ben. En ik wil mijn leven niet laten verknallen door windturbines. Als de plannen doorgaan - ik moet het nog zien - worden de Veenkoloniën een industriegebied van het zwaarste soort. We zijn het afvoerputje. Er wordt door de boeren niets anders gedaan dan liegen en bedriegen. Geldzucht verblindt."

Ten Have heeft moeite met de acties tegen de windplannen in de Veenkoloniën. Het wordt hard gespeeld, zegt hij. Afgelopen herfst ging het verder dan alleen praten en roepen. In oktober zijn op akkers van boeren die meedoen in

het windproject zeven dikke kettingen opgehangen in maisplanten.

Een hakselmachine van een loonwerkbedrijf liep fikse schade op. Een stuk staal spatte van een hakmes af. Rondvliegend metaal had de bestuurder in de cabine kunnen treffen. De politie zoekt de dader.

Ten Have kreeg dreig-sms'jes, maar hij wil er niet over uitweiden. "Dat gebeurt in de emotie. Ik kan er niks mee. Tijdens informatieavonden heb ik ook dingen naar mijn hoofd gekregen. We weten je wel te vinden, we weten waar je woont, dat soort dingen. Maar dat gebeurt in de emotie. Ik heb niet het gevoel dat ik iemand echt onrecht doe. De mogelijkheid om windprojecten op te zetten is er nu eenmaal en er zullen altijd mensen zijn die er last van hebben. Ik voel mij daarvoor niet persoonlijk verantwoordelijk, gelet op het grote belang van de energietransitie."

Open en bloot

Hij vindt het veelgehoorde verwijt dat boeren stiekem hebben geopereerd onterecht. "Wij hebben van het begin af provincie en gemeenten en iedereen die dat wenste, op de hoogte gehouden. Daar was aanvankelijk ook enthousiasme voor ons plan. Wij hebben open en bloot onze plannen gepresenteerd."

Open en bloot? Jessica Scholtze ziet dat anders. Ze heeft een bed and breakfast in een verbouwde boerderij in Gieterveen. Ze vreest dat ze de deuren van haar locatie binnenkort kan sluiten, omdat er achter haar b&b een rits windmolens komt. Haar buurman even verderop, windboer Hans Mentink, heeft aan haar nooit verteld dat er windmolens komen op het land achter haar boerderij en dat rekent ze hem zwaar aan. "Mentink is nooit bij mij geweest. Als ik in mijn tuin een schuurtje wil bouwen, dan stap ik eerst naar mijn overbuurvrouw. Ik zou haar vragen wat ze ervan vindt en als ze het niks zou vinden, omdat ze haar vrije uitzicht kwijt zou raken, dan zou ik wel even gaan nadenken over een oplossing."

Mentink zegt dat het hem raakt dat zijn buurvrouw boos is. "Jessica had het idee: dat is een mooi plekje voor mijn b&b. Ze heeft er echt werk van gemaakt. Maar ze heeft zich niet verdiept in de toekomst van het gebied. Dit is geen Grolloo, toeristen laten zich niet dwingen. Als je een b&b wilt opzetten op de Veluwe, zijn je kansen toch echt beter dan hier. Dit is in de eerste plaats een grootschalig landbouwgebied."

Hij denkt dat bij de tegenstanders afgunst een rol speelt. "Het heeft te maken met een gunfactor. Sommigen mensen denken: liever allebei niks, dan jij iets meer dan ik. Daar is niet tegen te vechten. Maar uiteindelijk ben je allebei verliezer. Stel, onze achterban zegt, we stoppen ermee, we gaan het niet meer doen. Denk je dat die windmolens er dan niet komen? Is het dan voorbij? Blijven we dan met

ons allen kolen verstoken in elektriciteitscentrales?"

Jessica Scholtze is import, negen jaar terug trok ze vanuit de stad Utrecht naar Gieterveen. Net buiten het dorp stond een mooi boerderijtje te koop. Ze wilde nooit meer weg. "Wij zijn hier op onze plek. Dit ruwe landschap, zonder getut, hier wordt gewerkt en geleefd. De rust, de ruimte. Dit is een kleine gemeenschap. Gieterveen heeft nog geen duizend inwoners. Je helpt elkaar. Dat moet ook wel. Voorzieningen zijn hier niet. Als je hier over straat loopt, dan groet iedereen je."

Maar sinds kort wordt er nog maar selectief gegroet. De sfeer is verziekt. Als Scholtze Mentink tegenkomt kijkt ze de andere kant op. Hij trouwens ook. Een half jaar geleden, Scholtze was in haar tuin aan het werk, reed Mentink haar erf op. "Wat kom je doen, vroeg ik. Hij zei: ik kom eens even praten. Ik zei, je bent vijf jaar te laat."

Het steekt haar nog steeds dat er destijds op een informatieavond, belegd door projectontwikkelaar Raedthuys, domweg werd vertéld dat die windmolens er komen. "Daar voelde je de emotie, de boosheid, de onmacht. Er werd niet aan ons gevraagd wat we er van vonden, het werd ons méégedeeld. Ook de overheid heeft zich zo opgesteld. Dit gebied was altijd al het afvalputje van Nederland en dat is het nog: we zijn van God en iedereen verlaten. In het Westen winden ze zich op over windmolens langs de Noordzeekust, die op twaalf kilometer uit de kust staan. Twaalf kilometer! Hier verderop, in de buurtschap Nieuwediep, komen ze op 500 meter van de woningen. Die mensen krijgen de herrie en de slagschaduw erbij. Die buurtschap is straks onleefbaar. Die boeren hebben een gebrek aan geweten. Het kan ze gewoon niet schelen wat ze anderen aandoen."

Ziek van de wieken

Met de b&b is het straks afgelopen, zegt ze. "Je komt echt niet naar Gieterveen om onder windmolens

te gaan slapen. Maar over de financiële toekomst maak ik mij niet de meeste zorgen. Ik ben vooral ongerust over mijn gezondheid. Die wieken maken lawaai, laagfrequent geluid. Volgens wetenschappers kun je daar erg ziek van worden. Ik ben er zeker van dat na 2020 dit gebied helemaal wordt volgeplempt met windmolens. Het wordt hier onleefbaar."

Volgens Ten Have is de discussie over de windmolens inmiddels volledig gekaapt door het 'actieve en activistische' actiegroep Platform Storm. "Maar is niets doen dan de oplossing? De actiegroepen hanteren als methode: hoe beschadigen wij de initiatiefnemers zo veel mogelijk. We worden neergezet als types die het gebied naar de knoppen willen helpen. Ze zien ons project als één groot complot. Natuurlijk heeft ons plan veel impact op de omgeving, het landschap verandert erdoor. Daar staat tegenover dat die windmolens een nuttige functie vervullen. De kolencentrale in Eemshaven zie je niet in de Veenkoloniën, dus die stoort de bewoners niet. Maar die centrale stoot wel fijnstof en enorme hoeveelheden CO2 uit en al die uitstoot veroorzaakt oversterfte onder de bevolking. Daar gaat deze winddiscussie ook over: waar kies je voor? Voor visuele impact in het landschap, maar mét een duurzame, schone energievoorziening of voor extreem vervuilende kolenstook?"

Leden van de ondernemersvereniging van Jan Nieboer hebben een alternatief plan bedacht: zonnepanelen in plaats van windmolens. Op 300 hectare land zou met zon meer elektriciteit kunnen worden opgewekt dan met al die megamolens samen, zeggen ze. Interessant plan, zeggen de windboeren, maar het kan niet in de plaats komen van hun windpark. Ten Have: "Dat zonneplan is gemaakt met de bedoeling windenergie tegen te houden. Als dat doel is bereikt, zal er geen draagvlak of businesscase blijken te zijn voor zonne-energie op deze schaal op dure landbouwgrond. Dat

is niet realistisch."

Het ministerie van economische zaken probeert intussen de weerstand te kanaliseren. Inwoners kregen in april de gelegenheid om in kleine groepjes ten overstaan van ambtenaren en milieudeskundigen hun reactie te geven op de plannen. De boeren zaten ook aan tafel. De teneur was overwegend negatief. Ten Have zat bij 24 van die spreekuren. "Ik kwam 's avonds weleens thuis met het gevoel van .... tja.... uh, ontmoedigend... Het is moeilijk zaken te doen met mensen die hier geen windenergie willen en je niet vertrouwen. Ik kom daar niet echt verder mee."

Scholtze vindt het beschamend dat het ministerie in 2016 nog eens met spreekuren kwam. "Dat had al in 2011 gemoeten. Mosterd na de maaltijd. Mensen hier voelen zich compleet in de steek gelaten. Er is geen greintje vertrouwen meer in politiek en overheid."

Windboer Ten Have geeft toe dat de informatie aan omwonenden niet goed is aangepakt. "Achteraf moet je wel zeggen dat we veel meer en ook eerder met de inwoners om tafel hadden moeten gaan zitten. Ik heb dat ook niet goed gedaan. Maar wij konden in die beginfase nog maar weinig melden en de eerste vraag zou toch zijn geweest: waar komen die molens dan en hoe groot worden ze? Dat wisten we toen nog niet. Waar begin je en waar eindig je?"

"Wij hebben ons in eerste aanleg gericht op wethouders en gedeputeerden. Wij hebben bestuurders voorgesteld een stuurgroep op te richten, waarin alle partijen met elkaar het plan verder tot uitvoer zouden gaan brengen. Daar voelden zij niet voor. Wij hebben daar destijds genoeg mee genomen en dat was achteraf een grote fout. Daardoor kwam er ruimte voor andere belangen en zijn we uit elkaar gegroeid. Wij zijn samen niet in staat geweest om duidelijkheid te creëren naar de bewoners, in plaats daarvan hebben we verwarring geschapen."

Niettemin is hij er zeker van dat er draagvlak was geweest als lokale bestuurders van gemeenten en provincie het windproject publiekelijk hadden omarmd. Het omgekeerde is gebeurd, nadat het kabinet op verzoek van de Drentse boeren besloot de Rijkscoördinatie regeling toe te passen. De provincie zette de hakken in het zand. De twee betrokken gemeenten stapten naar de rechter om alsnog invloed af te dwingen. Zonder resultaat, de rechter wees - ook in hoger beroep - de eis af. Voor omwonenden rest alleen nog de gang naar de bestuursrechter, de Raad van State.

De boeren rond Ten Have hebben inmiddels zowat een miljoen euro geïnvesteerd in het project. Hij voelt zich in de steek gelaten door de politiek. "De bestuurders zijn aan de zijlijn blijven staan, terwijl hier een enorme kans ligt. Wij hadden veel meer steun verwacht. Als wij de kans nu niet grijpen, krijgen we straks spijt."

Opruiend gedrag

Ook Arthur Vermeulen, directeur windenergie van projectontwikkelaar Raedthuys en nauw betrokken bij het Drentse windplan, heeft kritiek op de lokale politiek: "De gemeenten hebben niet echt bijgedragen aan de duidelijkheid. Stadskanaal heeft alle inwoners zelfs per brief gevraagd om bezwaar aan te tekenen. Ik vind dat opruiend gedrag. De acties zijn af en toe op het hysterische af. Het is in niemands belang en het voedt extreme gevoelens. Het vergoelijkende gedrag van de gemeenten legitimeert gevoelens van kwaadwilligen die sabotage willen plegen."

GroenLinks-wethouder Co Lambert van de gemeente Aa en Hunze verwerpt de kritiek van de boeren. "Wij zijn er voor alle bewoners, niet alleen voor de boeren. Nu worden de pijlen gericht op de gemeente. Dat vind ik onterecht. Het is niet aan ons te wijten dat wij buitenspel staan. De initiatiefnemers hebben

ervoor gekozen hun plannen te regelen met het ministerie. Wij wilden best meewerken, maar zij zijn naar het Rijk gestapt om die Rijkscoördinatie regeling erdoor te krijgen. Dat heeft kwaad bloed gezet. Wij hadden in Aa en Hunze domweg de pech dat wij ondernemers hadden met grondposities. Ik vind dat windmolens langs de snelweg horen. Er is te veel naar die grondposities van de boeren gekeken."

Die grondposities, dat is waar het om draait. Het kwam het ministerie goed uit dat er particuliere grondeigenaren waren die risico's wilden nemen. Die boeren moesten dan ook voor draagvlak onder de bevolking zorgen, vond EZ. Maar boeren zijn geen communicatie-experts. De omwonenden werden vergeten. En dat zit behoorlijk diep in de Veenkoloniën. Want, zegt tegenstander Martin Gout uit Diepenveen, het land mag dan van de boer zijn, "de horizon is van ons allemaal".

Bekijk ook de online special van dit project op windmolens.trouw.nl

windboer

Harbert ten Have is een van de windboeren die aan de wieg stonden van het windmolenplan in de Veenkoloniën. Hij gelooft nog altijd in het project en vindt dat hem en zijn collega's niets valt te verwijten. Al geeft hij wel toe: "We hadden veel meer en ook eerder met de bewoners om tafel moeten gaan."

Voorzitter Actiegroep

Ondernemer Jan Nieboer is voorzitter van Tegenwind Veenkoloniën, de actiegroep waarin de tegenstanders van het windmolenproject zich hebben verenigd. Hij wordt gehaat door de windboeren, omdat hij flink tekeer kan gaan in de media. "De boeren doen niets anders dan liegen en bedriegen."